

Otac svemu

Ja sam vojnik.

I rado sam vojnik.

Kad mraz osvane po livadama ili kada se uveče magle spuste iz šuma, kad se žito njiše a kòsa seva, pada li kiša, veje li sneg, smeje li se sunce, danju i noću – uvek se radujem što stojim u stroju.

Moj život sad opet ima smisla! Već sam bio sasvim očajan šta da počnem sa svojim mladim životom. Svet je postao tako bezizgledan a budućnost tako mrtva. Već sam je sahranio. Ali sada je opet imam i više je, iz groba ustalu, iz ruku nikada neću pustiti!

Jedva je pola godine otkad je prilikom moje smotre stajala pored višeg štapskog lekara. „Sposoban!“ rekao je viši štapski lekar, i budućnost me je potapšala po ramenu. I danas to osećam.

A tri meseca kasnije na mom praznom okovratniku pojavila se jedna zvezda, jedna srebrna zvezda. Jer ja sam zaredom pogađao u crno, najbolji strelac čete. Postao sam kaplar a to će već nešto značiti.

Posebno u mojim godinama.

Jer ja sam skoro naš najmlađi.

Ali to zapravo samo izgleda tako.

Jer ja sam ustvari mnogo stariji, naročito iznutra. A tome je krivo samo jedno, naime višegodišnja nezaposlenost.

Kada sam izašao iz škole, postao sam nezaposlen.

Želeo sam da budem grafičar, jer voleo sam velike mašine koje štampaju novine, jutarnji, dnevni i večernji list.

Ali ništa se nije moglo učiniti.

Sve uzaman!

Nisam uspeo čak ni da se zašegrtujem u nekoj od periferijskih štamparija. Centar grada da i ne pominjem!

Velike mašine su govorile: „Ma već imamo više ljudi nego što nam je potrebno. Smešno, izbi nas iz glave!“

I ja sam ih oterao iz glave i iz srca, jer svaki čovek ima svoj ponos. Pa i jedan nezaposleni džukac.

Napolje s vama, vi ništavni zupčanici, prese, klipovi, transmisije! Napolje!

I postadoh upućen na milosrđe, najpre državno, pa privatno –

Tad sam stajao u dugačkom redu i čekaao na tanjir supe. Ispred samostanskih vrata. Na krovu crkve stajalo je šest kamenih figura. Šest svetaca. Pet muškaraca i jedna žena. Kusao sam supu.

Padao je sneg i sveci su imali visoke bele šešire.

Ja nisam imao šešir i čekaao sam jugovinu.

Dani su bivali duži a vetrine toplije –

Ja sam kusao supu.

Juče to opet videh, prvo zelenilo.

Drveće cveta a žene postaju providne.

I ja sam postao providan.

Jer moj kaput je propao a isto je snašlo i pantalone –

Ljudi me skoro već izbegavaju.

Mnogo ideja mi prolazi kroz glavu, uzduž i popreko.

Sa svakom kašikom supe postaju odvratnije.

Iznebuha prestajem.

Stavljam limeni tanjir na kameni pod, još je dopola pun i moj želudac krči, ali više ne mogu. Više ne mogu!

Šest svetaca na krovu gledaju u plavi vazduh.

Ne, više je ne volim, moju supu! Dan za danom ista vodu-
rina! Sloši mi se čim je samo vidim, taj prosjački čorbuljak!

Prospi je, tvoju supu!

Odlazi! U blato s njom!

Sveci na krovu gledaju me prekorno.

Ne buljite tamo odozgo, radije mi pomozite ovde dole!
Trebam mi novi kaput, čitave pantalone – neka druga supa!
Promena, gospodo! Promena!
Radije krasti, nego prositi!
A tako su mislili i mnogi drugi iz našeg dugačkog reda, stariji i mlađi – nisu to bili najgori.
Da, mnogo smo krali, mahom neophodne životne namirnice. Ali i duvan i cigarete, pivo i vino.
Većinom smo pelješili one baštice po predgrađu. Kada se bližila zima a srećni vlasnici sedeli kod kuće u toploj kuhinji.
Dvapat su me skoro ukebali, jednom kod jedne kabine na kupalištu.
Ali umakao sam neprepoznat.
Preko leda, u poslednjem trenutku.
Da me je detektiv stigao, sada bih bio u istražnom. Ali led je meni bio dobar, a njemu nije.
I moji papiri ostadoše beli kao ljiljan.
Nijedna senka prošlosti ne pade na moje dokumente.
Ja sam ipak i pristojan čovek i samo je beznadežnost mog položaja bila razlog što sam se tako povijao kao trska na vetru – šest tmurnih godina. Tle je postajalo sve strmije a srce sve tužnije. Da, bio sam već veoma ogorčen.
Ali sada sam opet veseo!
Jer danas znam gde pripadam.
Danas više ne znam za strah da li ću izjutra jesti. A kada čizme progledaju, potkrpe ih, i kad odelo propadne, daju mi novo, a kada dođe zima, dobićemo ogrtače.
Velike tople ogrtače. Već sam ih video.
Led više ne treba da mi bude dobar!
Sada je sve čvrsto
Najzad u redu.

Adje, vi svakodnevnne brige!
Sada je uvek neko uz tebe.
Desno i levo, danju i noću.
„U stroj!“ glasi komanda.
Postrojavamo se.
Nasred dvorišta kasarne.

A kasarna je tako velika kao čitav grad, u jedan mah se ne da ni sagledati. Mi smo pešadija sa lakim i teškim mitraljezima i zasad smo samo delom motorizovani. Ja sam još nemotorizovan.

Kapetan prolazi ispred naše prve linije, mi ga pratimo pogledima, a kada prođe trećeg po redu posle svakog od nas ponovo gledamo preda se. Tvrdo i ukočeno. Tako smo naučili. Reda mora da bude!

Mi volimo disciplinu.

Ona je za nas raj posle sve nesigurnosti naše nezaposlene mladosti –

Volimo i kapetana.

On je fin čovek, pravičan i strog, idealan otac.

Lagano korača ispred nas, svaki dan, i zagleda da li sve štima. Ne samo da li su dugmad očišćena, ne, kroz opremu gleda u naše duše. Svi to osećamo.

Retko se osmehne a niko ga još nije video da se smeje. Katkad nas ražalosti, ali ne može mu se ništa prigovoriti. Mi bismo rado hteli biti kao on. Svi mi.

Zato je naš natporučnik sasvim drugi kalibar. I on je doduše pravičan, ali počesto se razgnevi i urla na čoveka zbog najmanje sitnice ili ni zbog čega i opet ni zbog čega. Ali ne ljutimo se na njega, on je samo vrlo nervozan jer je potpuno iznuren radom. Želeo bi u generalštab, pa uči dan i noć. Uvek stoji s knjigom u ruci i čita svoj predmet.

Kraj njega je naš poručnik tek štenac. Jedva da je stariji od

nas. I on bi doduše počesto rado zaurlao, ali nema petlju. Uprkos tome nama je drag jer on je fabulozan sportist, naš najbolji sprinter. Trči veličanstvenim stilom.

Uopšte vojska ima izraženu sličnost sa sportom.

Gotovo da bi se moglo reći: to je najlepší sport jer ovde nije u pitanju samo rekord. Ovde je u pitanju mnogo više. Otadžbina.

Bilo je jedno vreme kad nisam voleo svoju otadžbinu. Vođili su je nepatrioti a svladale su je mračne naddržavne sile. Nije njihova zasluga što sam još živ.

Nije njihova zasluga što sada smem da marširam. U stroju. Nije njihova zasluga što danas opet imam otadžbinu. Jako i moćno carstvo, blistavi uzor celome svetu!

I ono jednom treba i da zavlada svetom, celim svetom!

Ja volim svoju otadžbinu, otkad ona ponovo ima svoju čast!

Jer sad je i ja ponovo imam, moju čast!

Ne moram više da prosim, ne moram više da kradem.

Danas je sve drugačije.

I postaće još sasvim drugačije!

Jer sledeći rat ćemo dobiti mi. Garantovano!

Sve naše vođe doduše uvek fantaziraju o miru, ali ja i moji kameradi, mi samo namigujemo jedni drugima. Naše vođe su lukave i pametne, one će već navesti druge na tanak led, jer veštinom laži vladaju kao nijednom drugom.

Bez laži nema života. Mi se vazda samo spremamo.

Svakoga dana se postrojavamo i onda izlazimo na kapiju, kao jedan stupamo.

Marširamo kroz grad.

Civili nas gledaju sa srećom u očima, samo nas retki izuzeci ne udostoje pogleda, kao da su ljuti na nas. Ali to su uvek samo starci koji se više i ne računaju. Ali ipak nas ždere kad skrenu pogled ili se iznenada besmisleno zaustave

pred kakvim izlogom, samo da ne moraju da nas gledaju. Sve dok nas onda ipak ne ugledaju, dok naime ne primete da se ogledamo u staklu izloga. Onda požute i pozelene od jeda. Da, gospodo, vi večitojučerašnji, izranžirani, vi s vašim dosadnim pacifističkim mrnđanjem, vi nećete oslabiti našu bujicu! Samo posmatrajte delikatese, igračke, knjige i brushaltere – svuda ćete nas videti!

Mi marširamo i kroz izloge!

Poznato nam je da vam se ne sviđamo.

Već vas poznajem – skroz-naskroz!

I moj otac je sličan.

I on sklanja pogled kad me vidi kako marširam.

Ne može da podnese nas vojnike jer mrzi vojnu industriju.

Kao da je glavni problem sveta da li neki fabrikant oružja sme ili ne sme da zaradi!

Treba da zaradi, samo ako savesno liferuje!

Prvoklasne topove, municiju i kompletna pomoćna sredstva.

Za nas današnje to više nije nikakav problem.

Jer mi smo spoznali da je ono najviše u čovekovom životu – otadžbina. Ne postoji ništa što se po važnosti meri s tim.

Sve drugo je besmislica. Ili u najboljem slučaju samo nešto sporedno.

Ako je dobro otadžbini, dobro je svakom njenom detetu.

Ako njoj nije dobro, ono istina nije loše svoj njenoj deci, ali u pogledu na živo narodno telo ne pita se o nekolicini izuzetaka.

A otadžbini je dobro samo ako uliva strah, ako naime neko ljuto oružje zove svojim –

A to oružje smo mi.

U njega spadam i ja.

Ali eto i dalje ima tvrdoglavaca koji ne vide te samorazumljive povezanosti, oni ni ne žele da ih vide jer su i dalje

skućeni u svoje trapave ideologije koje se korene u devetnaestom veku. I moj otac je ćovek iz te garde.

To je jedna tužna garda.

Jedna poražena vojska.

Moj otac je pritvoran ćovek.

Tri godine je proveo u ratnom zarobljeništvu, od 1917. Kući se vratio tek 1919. Ja sâm rođen sam 1917, dakle takozvano ratno dete, ali naravno više ne mogu da se setim celog tog Svetskog rata. Pa ni vremena posle njega, takozvanih poratnih godina. Samo katkad, onako sasvim u magli. Moje pravo sećanje poćinje tek oko 1923.

Moj otac je po struci kelner, bakšiš-kuli. On tvrdi da je zbog Svetskog rata socijalno potonuo jer je pre 1914. radio samo u otmenim etablismanima, dok sad služi napolju u predgrađu u nekoj veoma osrednjoj radnji. On naime od zarobljeništa hramlje, a hromog kelnera, toga u jednom luksuznom lokalu naprosto ne može biti.

Ali uprkos svojoj privatnoj tragediji nema pravo da grdi Svetski rat, jer rat je prirodni zakon.

Uopšte moj otac je džangrizalo. Dok sam još stanovao kod njega u sobi, svakoga dana smo se džapali. Vazda ruži ljude koji imaju para, a žudi za njima – kako bi im se rado opet klanjao jer misli samo na svoj bakšiš! Da, on je skroz-na-skroz pritvoran ćovek i ja ga ne volim.

Da mi slučajno nije otac, pitao bih se: ko li je taj odvratni tip? Jednom mu rekoħ: – Ama ne boj se dolazećeg rata, u tvojim godinama do tebe nikad neće ni stići! Najpre je ostao sasvim miran i pogledao me kao da bi nećega hteo da se seti. „Da“, nastavih, „s tobom se više ne računa.“ I dalje je ostao miran, pa me iznebuha strefi strahovito opak pogled, kao iz zasede. I onda uze da viće. „Pa idi samo u svoj rat!“, drao se. „Idi i upoznaj ga! Pozdravi mi rat! Pogini, ako voliš! Pogini!“ Otišao sam.

To je bilo pre tri godine.

Još ga čujem kako se dere i vidim sebe na stepeništu. Najednom sam stao i vratio se. Zaboravio sam svoju olovku, hteo sam naime da obiđem redakcije, gde novine s malim oglasima vise u izlozima, da bih tamo možda našao posao, bilo kakav – da, tada sam uprkos svemu još verovao u bajke. Kada sam ponovo ušao u sobu, otac je stajao na prozoru i gledao napolje. Bio je to njegov slobodan dan u nedelji.

Bacio je kratak pogled ka meni –

„Zaboravio sam olovku“, reko.

Klimnuo je glavom i nastavio da gleda napolje.

Kakav pogled je to bio?

Je li plakao?

Ponovo sam otišao.

Samo plači, pomislio sam, imaš i sve razloge za to, jer uglavnom je tvoja generacija kriva za to što sam ja sad u ovim govornicama – (tada sam još bio nezaposlen i bez budućnosti). Generacija naših očeva je išla za blesavim idealima prava naroda i večnog mira i nije shvatala da čak i u životinjskom svetu jedno ždere drugo. Nema prava bez sile. Ne treba misliti, nego delati!

Rat je otac svemu.

Nemam više nikakve veze s ocem.

Ne mogu to da izdržim, to večito cmizdrenje!

Svako malo morati slušati: – „Pre rata, to je bilo divno doba!“ – načisto bih podivljao.

Meni se ne bi svidelo, to tvoje divno doba!

Mogu sasvim tačno da ga zamislim prema starim fotografijama.

Imao si trosoban stan, nisi još bio oženjen i vodio si, kako se to svojevremeno zvalo, veseo bečarski život.

Uz žene i karte.

Sav svet je imao para.
Bilo je to pokvareno doba.
Mrzim ga.
Svako je mogao da radi, zarađuje, niko nije morao gladovati, niko nije imao briga.
Odvratno doba!
Mrzim udoban život!
Napred, uvek samo napred!
Marš – marš!
Mi jurišamo napred – ništa nas neće zadržati!
Nijedna njiva, nijedna taraba, nijedan žbun –
Mi gazimo sve!
Marš – marš!
Tako jurišamo napred i na jednoj čuki hvatamo zaklon da
ovladamo putem koji prolazi dole.
To su zasad samo manevri.
Ali ubrzo će biti ozbiljno, znaci postaju sve vidljiviji.
A rat koji će doći sutra biće sasvim drugačiji nego taj takozvani Svetski rat! Mnogo veći, impozantniji, brutalniji – rat uništenja, kud puklo da puklo!
Ja ili ti!
Mi gledamo stvarnosti u oči.
Mi ne bežimo od nje, mi sebi ništa ne umišljamo –
Sada pucaju haubice.
U dalekoj titravoj daljini.
Jedva se čuju.
Zasad još pucaju ćorcima.
Dole na putu pojavljuju se dve devojke na biciklima. Ne vide nas.
Iznenada se zaustavljaju i obaziru oko sebe.
Zatim jedna odlazi iza grma i čučne. Mi se cerekamo a poručnik iza mene se zasmeljli.

Narednik zagleda dvogledom.
Uto zagrmi na nebu. Avion. Preleće visoko iznad nas.
Devojka se ne da smetati, već samo digne pogled.
On, avijatičar, leti veoma visoko i ne može je videti. Ona to zna.
Na nas ne misli.
A međutim ipak ćemo mi pešadinci uvek biti oni koji odlučuju ratove – a nikad avijatičari! Iako se o njima toliko mnogo priča a o nama toliko malo. Iako oni imaju elegantnije uniforme – videćemo vrede li oni toga što sebi umišljaju! Oni misle da prosto odozgo razruše neku zemlju a mi pešadinci bismo onda imali samo da zaposednemo ruševine – bez ikakve opasnosti! Malo bolja policija. Ali sačekajte! Videćemo da li smo izlišni! Ili čak drugorazredni!
Ne, ne volim avijatičare!
Naduvena багаža.
A i žene su tako blesave, žele samo avijatičara.
To im je vrhovni ideal!
I te dve dole na putu – sad mu oduševljeno mašu.
Sve krave žele da plešu s avijatičarem!
Ne mašite, marvo – on i ne gleda dole na vas jer ne umete da letite!
Jeste, mi gutamo prašinu puteva i marširamo kroz blato! Ali mi ćemo se pobrinuti da se blato raspraši do neba!
Samo bez straha!
„Za ime boga!“ ciknu poručnik.
Šta se dešava?!
On bulji u nebo –
Tamo, avion!
Pada!
„Levo krilo je otpalo“, kaže narednik koji gleda kroz dvogled.

Pada, pada –
S oblakom dima iza sebe –
Sve brže.
Gledamo u istom pravcu.
A meni pada na pamet: smešno, nisi li upravo pomislio: –
padni?
„Gotovi su“, veli poručnik.
Mi smo poustajali.
„U zaklon“, više nam narednik
„U zaklon!“ –
Tri kovčega leže na lafetima, tri avijatičarska kovčega. Pi-
lot, osmatrač, radiotelegrafista. Mi uzimamo puške u ruke,
doboš bubnja a muzika svira pesmu o dobrom kameradu.
Zatim dolazi komanda: „Na molitvu!“
Mi spuštamo glave, ali ne molimo se.
Znam da se kod nas više nijedan ne moli.
Samo se pravimo.
Čista formalnost.
„Ljubi neprijatelje svoje“ – to nam više ništa ne govori. Mi
kažemo: – „Mrzi neprijatelje svoje!“
S ljubavlju se ide u nebo, s mržnjom ćemo se probiti napred
–
Jer nama više ne treba nebeska večnost, otkad znamo da
se pojedinac ništa ne računa – postaje nešto samo u stroju.
Za nas postoji samo jedna večnost: život našeg naroda.
I samo jedna nebeska dužnost: umreti za život našeg na-
roda.
Sve drugo je preživelo.
Mi se postrojavamo.
Kao pod konac, čovek do čoveka.
Ja sam deveti zdesna, počev od najvišeg. Najviši je sto
osamdeset osam, najmanji sto pedeset šest, ja sto sedamde-

set četiri. Taman kako treba, ni prevelik, ni premali.
Onako spolja gledano, sebi se dopadam.

Ukleti zamak

Danas je nedelja.

Tada smo slobodni. Od četrnaest do dvadeset dva časa.

Ostaje samo ko hoće.

Juče sam dobio moju drugu zvezdu i danas ću prvi put izaći sa dve zvezde na okovratniku.

Proleće je blizu, već se oseća u vazduhu. Trojica nas je. Dva kamerada i ja. Navukli smo bele rukavice i pričamo o ženama.

Ja najmanje pričam, radije svoje misli zadržavam za sebe.

Žene su nužno zlo, to je poznato. Potrebne su za osiguravanje što je moguće većeg broja mnogodetnih, nasledno zdravih, za otadžbinu rasno punovrednih porodica. Ali inače samo prave džumbus.

Imao bih o tome štošta da kažem!

Naročito starija godišta i pre svega one prepametne. Trče za tobom jer si sportski građen, a kada ti se svide, postanu arogantne. Kažu: budalice, još si slinav, zelen i tome slično. Ili udare u tanke žice i duševni život i onda to postane sasvim neukusno.

Jedna skoro ocvala mlada žena nema šta više da petlja s dušom, treba da bude srećna kad je čovek pogleda. Nema pravo da ga saleće s osećanjima, kao na primer ljubomorom ili takozvanim majčinstvom. Duša je u najboljem slučaju prevashodno pravo devojčuraka.

Od slučaja do slučaja one sebi smeju dopustiti neku takvu romantiku, pod pretpostavkom da su zgodne. Ali i te ro-